

PINTÉR Éva – DEUTSCH Nikolett

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS ELVEI ÉS AZOK ÉRVÉNYRE JUTÁSA A BANKI GYAKORLATBAN II. rész

Az utóbbi évtizedben a környezettudatos gazdálkodás szerepének felértékelődése új tevékenységi területet nyitott meg a bankok előtt, amit nemzetközi szóhasználattal élve green banking-nek neveznek. A fenntartható fejlődést támogató projektek banki finanszírozása számos lehetőséget nyit a pénzügyi intézmények számára – hírnév, új ügyfélbázis, kockázatsökkentés, jövedelmezőség növelése –, amennyiben a bankok a fenntarthatóság elveit megfelelően integrálják működési stratégiájukba. A cikksorozat második részében a szerzők a bankok fenntartható működését támogató külső és belső motiváló tényezőit veszik vizsgálat alá, amelyet már nemzetközi elvek és megállapodások is szabályoznak és támogatnak. Kiemelt fontosságot tulajdonítanak a környezettudatos gazdálkodás banki stratégiába történő integrálásának, melynek alapjait teremthetik meg a cikkben vizsgált nemzetközi irányelvek.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, zöld bank (green banking), equator elvek, banki stratégia

A fenntartható fejlődés elve, követelményrendszere napjainkban kiemelten fontos szerepet tölt be mind a nemzetközi, mind a nemzeti politikaalkotási folyamatokban és a különböző gazdasági, technológiai, társadalmi, kulturális célkitűzések megfogalmazásának, lehetséges elérési útjainak azonosításában. Ennek oka főként abban kereshető, hogy a tudományos közösség, az üzleti élet, a társadalom szereplői, tagjai egyre növekvő mértékben ismerik fel a fenntarthatóságnak, az emberi élet és a természeti környezet jövőbeli egészségének és jólétének biztosításában betöltött jelentőségét. Ugyanakkor fontos azt is megemlítenünk, hogy a fenntartható fejlődés általánosan elfogadott definíciója ez idáig nem került kidolgozásra, illetve a definíciók folyamatos fejlődésen mennek keresztül. A legnépszerűbb definíció a Brundtland Bizottságnak tulajdonítható, mely 1987-ben „Közös Jövők” című kiadványában határozta meg a fenntartható fejlődés fogalmát. A kiadvány óta eltelt időben definíciók tucatjai jelentek meg a fenntartható fejlődésre vonatkozóan, melyek mind arra tettek kísérletet, hogy bemutassák, mit is érthetünk fenntartható fejlődés alatt, és melyek azok a folyamatok, melyek révén elérhetnénk e kívánt állapotot. Az elmúlt évtizedekben publikációk sokasá-

ga látott napvilágot, melyek a vállalatok társadalmi és környezeti felelősségével foglalkoznak. Ugyanakkor a pénzügyi intézmények, bankok környezettudatossága viszonylag kevesebb figyelmet kap, melynek oka elsősorban abban áll, hogy ezek a szervezetek önmagukat alapvetően környezetbarátnak tekintik. Az egyik legnagyobb probléma az, hogy különbség van a vállalati felelősség és a pénzügyi piacok aktuális viselkedése között. Bár egyre több vállalat teszi magáévá a vállalati felelősséget, a pénzügyi szféra sokáig nem ismerte fel, nem jutalmazta, mert az ma is gyakran rövid távú szempontokat követ.

A pénzügyi szférának egyre jelentősebb szerepe lehet hitelezési tevékenységén keresztül a fenntartható fejlődésben és a környezetvédelemben, ezt a kapcsolatot, összefüggést jelzi a green banking kifejezés is. A bankok befektetési döntéseiken keresztül, környezeti kímélő beruházások támogatásával, nagyban befolyásolhatják a környezet minőségét. Bár nagy környezeti kockázatnak vannak kitéve, a nemzetközi irányelvek kidolgozása és azok banki stratégiába integrálása nemcsak a hátrányok elkerülését segíti, de jelentős előnyökhöz is juttathatja az ilyen zöld bankokat.

A bankok szerepe a fenntarthatóság elérésében

A bankszektor alapvetően két alábbi funkciója révén befolyásolja a gazdasági szereplők életét, tevékenységét, ha a fenntarthatóság oldaláról közelítünk:

- Egyrészt: a bankok gyűjtik be a háztartások és vállalatok megtakarításait, és ezeket a megtakarításokat további beruházásokra, hitelkihelyezési tevékenységekre használják fel. Következésképp: a bankok közvetítő szerepet töltenek be, speciális közvetítő piacot képezve a kereslet és kínálat számára.
- Másrészt: a bankok menedzselik, diverzifikálják a működésükkel kapcsolatos kockázatokat, céljuk a kockázatok minimalizálása.

A pénzügyi intézmények részvétele a fenntartható fejlődés elérésében igen jelentős, külső és belső tevékenységeik révén gyakorolnak hatást a természeti környezetre. A bankok belső tevékenységeik környezeti hatásai viszonylag kisebbnek mondhatók az ipari szféra szereplőéhez képest. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük a bankszektor méretét, világossá válik, hogy a bankok által használt energia, víz, papír, illetve a működés során keletkező hulladék mennyisége nem elhanyagolható.

Általában véve a banki működés külső dimenziója sem károsítja a környezetet. A banki termékek és szolgáltatások nem károsítják közvetlen módon a természeti környezetet. Ám ha a bankok beruházási, hitelkihelyezési, kockázatkezelési tevékenységeit vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy a bankok közvetett módon részesülnek a környezetszennyezésből.

A banki zöldülést külső és belső hajtóerői, tendenciák támogatják. A belső hajtóerők egy része a banki alkalmazottaktól, shareholderektől, vezetőktől származik, környezettudatosságuk, attitűdjeik, egyéni céljaik, nézeteik meghatározók lehetnek. Emellett a gazdasági célkitűzések, a banki image-építés is ösztönözheti a bankokat arra, hogy elmozduljanak a fenntarthatóság irányába, hiszen a zöld banki termékek és szolgáltatások révén a bankok új piacokra léphetnek be, növelhetik piaci részesedésüket, másrészt csökkenthetik a felelősségi kockázatokat. A külső hajtóerők között szerepel az állam, a vevők, a versenytársak, illetve a társadalom oldaláról érkező nyomások, elvárások, előírások és kereslet.

Az IFC által 2005-ben végzett felmérés szerint a bankok a következő három cél miatt kötelezik el magukat a fenntarthatóság mellett (IFC, 2005 in: Cattaneo, 2007):

- jó hírnév (a bankok 68%-ánál áll az első helyen),
- beruházói kereslet (64%, második prioritás),
- kockázatcsökkentés, megtérülés növelése (52%, harmadik hely).

A pénzügyi intézmények, a bankok, a gazdaság más szereplőjéhez hasonlatosan, alapvetően a profitmaximalizálás elve alapján működnek. Adhatnak ugyan hitelt a cégeknek környezetkímélő technológiákra, figyelembe vehetik a vállalatok fenntarthatóság érdekében tett lépéseit, mindezt lényegében azért teszik, mert ebből nekik is hasznuk származik. Egyrészt növelni tudják profitjukat, másrészt csökkenteni kockázatukat. A felelősség fogalma minden szereplőre kiterjed. Egyrészt ott vannak a vállalatok, melyeknek környezetükkel összhangban, társadalmi megfontolásokat is figyelembe véve kell működniük. A másik oldalon ott vannak a magas társadalmi és környezeti felelősségérzettel rendelkező emberek, a befektetők, a betétesek, akik hajlandóak akár alacsonyabb hozamot is elfogadni annak érdekében, hogy pénzüik felhasználása ne fokozza a világ pusztítását.

Az Innovest környezeti minősítéseket végző Wall Street-i társaság elemzése igazolni látszik, hogy a környezettudatosság versenylőny forrása lehet a vállalatok, illetve bankok számára. A társaság ugyanis elemezte a fenntarthatósági szempontokat leginkább figyelembe vevő vállalatok részvényeinek hozamait, és megállapították, hogy a fenntarthatósági szempontokat integráló vállalatok nagyobb növekedést mutattak, mint a fenntarthatósági szempontokat kevésbé vagy egyáltalán nem figyelembe vevő vállalatok (Tóth, 2001).

A vállalatok és befektetők között elhelyezkedő pénzügyi közvetítők feladata, hogy a felelős befektetők megtakarításait a fenntarthatósági szempontokat figyelembe vevő vállalatokba investálják.

A pénzügyi intézetek a tevékenységükkel kapcsolatos kockázatot kezelik és elosztják. A legfőbb céljuk, hogy minimalizálják a kockázatok bekövetkezésének lehetőségét. A bankok működésük során a következő három kockázattal biztosan találkozhatnak: a hitelkockázattal, a biztosíték elértéktelenedésének kockázatával és a közvetlen felelősség kockázatával. A megnövekedett hitelkockázat akkor keletkezik, ha az ügyfelek nem képesek visszafizetni hiteltartozásukat a banknak. Ha magas a kihelyezett összeg és hosszú a lejáratidő, magasabb a kockázat. A megnövekedett hitelkockázat két formában jelenhet meg: finanszírozási kockázatként és üzleti kockázatként. Finanszírozási kockázat a hitelfelvevő likviditási problémáiból adódik. Ha például egy hitelfelvevő környezetvédelmi bírság fizetésére vagy helyreállítási munkák végrehajtására kötelezett, megnövekszik a pénzügyi kockázat. Magas az üzleti kockázat, ha nem megfelelő a vállalatot irányító menedzsment, ha kedvezőtlen a politikai, jogi környezet. Üzleti kockázatot jelenthet, ha az ügyfél elveszíti tevékenysége folytatásának lehetőségét, pl. környezetvédelmi jogszabályoknak való meg nem felelés következtében.

A biztosíték elértéktelenedésének kockázata akkor merül fel, ha a hitelért folyamodó ügyfél olyan kötelezettségekkel, illetve változásokkal kerül szembe, amikor a felvett összeg visszafizetésére képtelenné válik. Ilyen helyzetben pedig csődeljárás indul ellene, esetleg fel is számolják vállalkozását. Ekkor a fedezetként felajánlott ingatlan a bank tulajdonába kerül, de természetesen minden ahhoz kapcsolódó joggal és kötelezettséggel együtt. Ilyen esetben a banknak kell ügyfele kötelezettségeit teljesítenie. Ha a vállalat csődje valamilyen környezeti károkozás következménye, és a likviditási problémák környezetvédelmi bírságok, helyreállítási, tisztítási kötelezettségek miatt merültek fel, akkor a terület új birtokosát, azaz a bankot terheli a jövőben a felelősség. Ezek a helyreállítási, tisztítási költségek nagyságrendekkel meghaladják a kihelyezett összeg, illetve a fedezet értékét, és a felszámolás költségeinek kiegyenlítésére nem elegendő a felszámolt társaság vagyona. Ilyen esetben a bankok lényegesen magasabb veszteséget szenvednek el anyagilag, mint az egyszerű, be nem hajtható követelések esetében.

A közvetlen felelősség kockázata abból adódik, ha az adott ország jogszabályai olyanok, hogy a hitelnyújtót is felelőssé teszik valamilyen formában ügyfele tevékenységéért. A szigorú felelősség elve akkor jelent kockázatot, ha a jogszabályok kimondják, hogy a hitelnyújtó akkor is felelős, ha nem volt aktív résztvevő a károkozásban, illetve ha részvétele nem volt szándékos. A retrospektív felelősség azt jelenti, hogy a tulajdonos akkor is felelős a károkozásért, ha az a tulajdonosba kerülése előtt történt. Vagyis a közvetlen felelősségből következik, hogy a hitelnyújtó felelőssé tehető a környezetvédelmi költségek akár teljes összegéig, és emellett még a helyreállítási kötelezettsége is korlátlanul fennáll (Kék – Nemcsicsné – Tóth, 1998).

A bankok tehát a környezetkárosító technológiákba, tevékenységekbe való beruházásaik, illetve hitelkihelyezéseik során közvetetten részt vesznek a környezet szennyezésében, miközben ezzel saját kockázatukat is növelik. Az USA-ban és Nyugat-Európában – 7 ország 56 bankjában – végzett felmérés adatai szerint a felmérésben szereplők harmada szenvedett már jelentős veszteséget környezetvédelmi okok miatt – a legnagyobbakat az amerikai, a német és angol bankok. Az American Bankers Association adatai szerint az USA-ban a bankok több mint 80 százaléka változtatott hitelezési politikáján, ezen belül majdnem 50 százalékuk teljesen leállította a különösen nagy környezeti terheléssel működő cégek hitelezését (Hegedűs, 1995). Ha azonban a pénzügyi intézmények hitelkihelyezési stratégiájukba környezeti megfontolásokat is beépítenek, a kockázatukat csökkenthetik. Ez további előnyökkel

is járhat, például a hírnév erősítésével és az ügyfélkör bővülésével. Ráadásul a bankok olyan tehető befektetői csoportokat vonzhatnak, amelyek számára egyébként nehéz bármilyen más előnyt kínálni. Tehát a fenntarthatósági tényezők beépítése a banki működési folyamatokba nem csupán a kockázatot csökkenti, hanem új lehetőségeket nyit meg a pénzügyi intézmény számára.

A green banking tevékenység tehát a bankok és a környezetvédelem kapcsolatát jelenti, ahol a gazdasági hatékonyság mellett a fenntartható fejlődés is éppolyan fontos elv. A zöld pénzügyi intézmények tehát külső és belső működésüket (napi üzem- és üzletmenet, stratégiai célok, beruházási politika, kockázatkezelés) tekintve is tiszteletben tartják döntéseik során a környezetet, annak védelmét és a társadalmi értékeket.

A fenntartható pénzügyi gyakorlat elvei

Bár a bankok saját érdekükből, racionális piaci szereplőként viselkedve fordultak, fordulnak a fenntarthatóság felé, számos más szervezet a fenntartható fejlődés általános gondolatából kiindulva fogalmazott meg célokat, fektetett le elképzeléseket a fenntartható pénzügyi gyakorlat megvalósítása érdekében. Az 1. táblázat a későbbiekben bemutatott elvekről nyújt összefoglalást.

1. táblázat

Elvek a fenntartható pénzügyi gyakorlatról

UNEP FI NYILATKOZAT	
Általános elvek a pénzügyi szektorra vonatkozóan	Banki szektorra vonatkozó elvek
Biztosítótársaságok nyilatkozata a környezetről és a fenntartható fejlődésről	Bankok nyilatkozata a környezetről és a fenntartható fejlődésről
Rio+10 Finance Commitments	Londoni Elvek
Az SiRi Group SRI elvei	WBCSD Nyilatkozat
UN Global Compact (PRI)	Equator-elvek

Forrás: Saját szerkesztés

Az ENSZ 1972-ben Stockholmban hozta létre környezetvédelmi programját, az UNEP-et. A szervezet 1992-ben hirdette meg az ún. Pénzügyi Kezdeményezést, azaz az UNEP Fi-t¹.

A fenntarthatóság iránti bankári elkötelezettséget az 1992. évi riói környezeti világkonferenciát követően mindegy 30 kereskedelmi bank által aláírt nyilatkozat erősítette meg. Azóta a nyilatkozat aláírói között több mint 160 pénzügyi intézmény – bank és biztosítótársaság – szerepel. Többségük európai, de az ázsiai régió is jelentős arányban szerepel. A nyilatkozatban foglalta

kat 1997-ben banki és biztosítási intézményekre bontottan átdolgozták (1. táblázat). Ezek a dokumentumok rávilágítanak a gazdasági fejlődés és az egészséges környezet elválaszthatatlanságára: az ökológia, a környezet védelme és a fejlődés közös felelősség, amely minden üzleti tevékenység során prioritást érdemel. Az aláírók vállalták, hogy a környezetvédelmi megfontolásokat beépítik a banki, illetve a biztosítási tevékenységbe és az üzleti döntésekbe.

2002-ben, éppen tíz évvel a riói konferencia után, a johannesburgi csúcsra készült el a „The Rio + 10 Financial Commitments” dokumentum, amely a társadalmilag felelős befektetésekre, mikrofinanszírozásra vonatkozóan fogalmazott meg alapelveket (Peeters, 2003). Ezek azonban túl általánosak, és lényegében semmi újat nem mondtak a riói világkonferencián elfogadott elvekhez képest, így kevésbé elterjedtek.

A társadalmilag felelős befektetések minél szélesebb körben való elterjesztésére a SiRi² (Sustainable Investment Research International Group) javasolt intézkedéseket. Külön javaslatok készültek a civil társadalmi intézményekre, a szakszervezetekre, a kormányzatra és a pénzügyi intézményekre vonatkozóan. A pénzügyi termékek kifejllesztését, illetve a bankok a pénzügyi elemzéseik mellett társadalmi és környezeti értékelést is végezzenek.

2002-ben brit gazdasági és környezetvédelmi szakemberek tizenegy gazdálkodó szervezettel közösen hét olyan elvet fogalmaztak meg, melyekkel meghatározták az Egyesült Királyság pénzügyi szolgáltatásainak fenntartható fejlődésben játszott szerepét. Ezeket Londoni Elveknek nevezték el. A hét elv három csoportra osztható:

- az első kettő a gazdasági fellendülés jegyében azt hangsúlyozza, hogy a befektetéseknél a lehető leghatékonyabb eszközöket kell felhasználni, de eközben a vállalat átláthatóságát is biztosítani kell,
- a harmadik, negyedik és ötödik elv a környezetvédelmet helyezi előtérbe, kimondja, hogy a környezetbarát technológiák finanszírozását elő kell segíteni, valamint minden befektetésnél a környezeti és társadalmi kockázatok költségeit is bele kell építeni a pénzügyi termékek – például egy hitel – árába,
- az utolsó két elv szociális aspektusból vizsgálja a kérdést. Egyrészt hangsúlyozza, hogy a finanszírozott tevékenység járuljon hozzá az adott vállalat társadalmi felelősségvállalásához, másrészt leszögezi, hogy a fejlődő országokban is elő kell segíteni ezen elvek terjesztését és megvalósulását.

A Londoni Elvek is meglehetősen általánosak, nincsenek mögöttük gyakorlati példák, és hasonlatosak az ENSZ Pénzügyi Kezdeményezés programja által megfogalmazott nyilatkozathoz. Az ENSZ-dokumentum azonban jobban előtérbe helyezi a környezetvédelmet, a Londoni Elvek pedig a pénzügyi szektor szerepét hangsúlyozzák.

Az Üzleti Világtanács a Fenntartható Fejlődésért (World Business Council for Sustainable Development, WBCSD) 1995-ben jött létre a globális környezeti és társadalmi problémák iránt felelősséget érző vállalatvezetők kezdeményezésére. A négy pontban megfogalmazott irányelvek mellett, hogy hangsúlyozták a banki szektor közvetítő szerepét, annyiban többet jelentenek az eddigi irányzatokhoz képest, hogy kiemelték: a fenntarthatósági elvek üzleti gyakorlatba történő beépítésével a hosszú távú részvényesi érték növelhető. Az aláírók azt is fontosnak tartják, hogy az átláthatóság növelése érdekében pénzügyi jelentéseiket, beszámolóikat nemzetközi standardok szerint készítsék el.

Az időben legutoljára kiadott elveket Felelős Befektetések Elvei, azaz Principles for Responsible Investment (PRI) címmel tavaly publikálta az ENSZ Pénzügyi Kezdeményezés és az ENSZ Globális Megállapodás – Global Compact – elnevezésű programja. (Ez utóbbi 1999-ben jött létre, és az üzleti szférát igyekszik szoros együttműködésre készíteni az ENSZ szervezeteivel.) Az önkéntes elvek egyfajta lehetséges cselekvést nyújtanak arra vonatkozóan, hogy a befektetők környezeti, társadalmi és általános vállalatvezetési elveket építsenek be a befektetési döntéshozatalukba.

Összegezve az állapítható meg, hogy ezek az elvek is túlságosan általánosak, csak a felelős befektetések fontosságát hangsúlyozzák. Bizonyos azonban, hogy az elmúlt 15 évben sikerült lefektetni a fenntartható pénzügyek elméleti alapjait. Az eddig bemutatott, néha túl általános és egymáshoz hasonló elvek mögött azonban tényleges akarat rejlik, ami a gyakorlatban is egyre inkább tükröződik.

A zöld bankok néhány éve keresik a megoldást arra, hogyan fejleszthetnének ki közös és koherens környezeti és társadalmi politikát, illetve olyan alapelveket, melyeket aztán hitelkihelyezéseiknél globálisan és minden szektorra alkalmazhatnak. 2002 októberében Londonban néhány bank a Világbank csoporttal és a Nemzetközi Pénzügyi Társasággal (International Finance Corporation, IFC) megvitatta ezt a témát, és úgy döntöttek, kifejlesztenek egy keretrendszert, melylyel a környezeti és társadalmi kockázatokat érvényesíteni tudják finanszírozási stratégiájukban. E kezdeményezés után 2003-ban jutottak el az Equator-elvek³ első verziójához, amelyek az IFC környezeti és társa-

dalmi politikáján alapultak. A következő három évben az Equator-elveket 50 pénzügyi intézmény adaptálta, majd tanulva a tapasztalatokból, és a külső érintettek (pl. ügyfelek, nem kormányzati szervek) véleményét is beépítve, 2006 júliusában korszerűsítették ezeket⁴. Néhány csoport, amelyek az Equator-elvek alapján végzik finanszírozási tevékenységüket: ABN AMRO, Bank of America, Citigroup Inc, Credit Suisse Group, HSBC Group, Royal Bank of Canada, Standard Chartered Bank, Westpac Banking Corporation.

Az elvek olyan projektek finanszírozásakor kerülnek vizsgálatra, melyeknek teljes tőkeköltsége eléri a tízmillió USA dollárt. Ezek olyan nagy, összetett és drága beruházások, mint az erőművekbe, vegyipari gyárakba, bányákba történő, vagy szállítmányozási, környezeti, telekommunikációs infrastruktúra javítására irányuló befektetések. Az Equator-elveket minden olyan szektorban globálisan alkalmazzák, ahol jelentős környezeti és társadalmi hatással lehet számolni. A hitelnnyújtó bank általában az egyedüli finanszírozó, a hitel nagyságát a vállalat termékeinek/szolgáltatásainak függvényében határozzák meg (például erőműveknél az értékesített villamos energia mennyisége alapján). A hitelfeltevő majdnem minden esetben egy olyan speciális rendeltetésű vállalat vagy vállalati egység, amelynél nem tűr halasztást az adott fejlesztés. A törlesztés elsődlegesen a projekt pénzáramától és a fedezetek értékétől függ.

Az Equator-elveket betartó pénzügyi intézmények – zöld bankok – csak olyan projektekhez nyújtanak kölcsönt, melyek megfelelnek az alábbi tíz elvnek (Equator Principles, 2006).

1. Vizsgálat és besorolás: Az adott projekt finanszírozása előtt a pénzügyi intézmények vizsgálat alá vetik a beruházás társadalmi és környezeti hatásait, valamint pénzügyileg is átvilágítja a céget. Majd a projektet az IFC kritériumai alapján be kell sorolni a következő három csoport egyikébe:

- „A” kategória: Ezek a magas kockázatú projektek, tehát azon beruházások tartoznak ide, amelyeknek jelentős káros társadalmi és környezeti hatásai realizálódhatnak.
- „B” kategória: Olyan közepes kockázatú projektek sorolhatók ide, melyeknek korlátozottan lehetnek káros társadalmi és környezeti hatásai. Ezek a hatások szűkebb körűek, mint az „A” kategóriába soroltaké, specifikusak, általában visszafordíthatók, és mérséklő intézkedésekkel befolyásolhatóak.
- „C” kategória: Azon alacsony kockázatú projektek, amelyeknek minimális a káros környezeti vagy társadalmi hatása, vagy egyáltalán nincs.

2. Társadalmi és környezeti értékelés: Az „A” és a „B” osztályba eső projekteknél a hitelfeltevő részletesen bemutatja a környezeti és társadalmi kockázatokat. Az értékelésnek a projekt jellegének és mértékének megfelelő intézkedéseket is tartalmaznia kell, vagy a káros hatásokra vonatkozóan cselekvési tervet kell készíteni.

3. Alkalmazható társadalmi és környezeti standardok: Az elvek ennél a pontnál megkülönböztetik a nem OECD-országokban, a nem magas jövedelmű OECD-országokban, illetve a magas jövedelműnek minősített OECD-országokban finanszírozott projekteket. (A három kategória a Világbank meghatározása szerint értelmezendő.) A nem OECD-országok projektjeinél, illetve azoknál a projekteknél, melyek nem magas jövedelműnek minősített OECD-országokban vannak, az értékelés során utalni kell az IFC teljesítménystandardokra és az EHS-alapelvekre.

Meg kell vizsgálni, hogy az adott projekt mennyiben felel meg ezeknek, illetve mennyiben jogos az ezektől való eltérés. A magas jövedelmű OECD-országok követelményei általában megegyeznek, vagy meghaladják az IFC teljesítménystandardok és EHS-alapelvek követelményeit. De az értékelési folyamatnak mindkét esetben az adott ország aktuális jogszabályaiba, szabályozásába és engedélyezési rendszerébe kell illeszkednie a fentiek figyelembevétele mellett. Az IFC nyolc teljesítményszabványt állított fel, melyek a következőkre vonatkoznak:

- társadalmi és környezeti értékelőrendszer,
- munkafeltételek,
- környezetszennyezés megakadályozása, csökkentése,
- egészség és biztonság,
- földvásárlás és kényszerű helyváltoztatás,
- biodiverzitás megőrzése és fenntartható természeti erőforrásokkal való gazdálkodás,
- őslakosok,
- kulturális örökség.

Ezeken a standardokon belül azt fogalmazzák meg, hogy a szervezeteknek milyen feltételeknek kell megfelelniük. Az iparspecifikus környezetre, egészségre és biztonságra vonatkozó alapelveket (EHS-alapelveket) lényegében két, egymást kiegészítő csoportra bonthatjuk. A Világbank a Szennyezés megakadályozása és csökkentése című kézikönyvében sorol fel 41 ipari tevékenységet, míg az IFC további 28 szektort különböztet meg. Minden egyes ipari szektorra megadott környezetvédelmi mutatók

alapján számított határértékek és különleges szabályok⁵ vonatkoznak, melyeket az adott szektor finanszírozásakor ellenőrizni kell.

4. Akcióterv és irányítási rendszer: Az „A” és „B” osztályú projekteknél a hitelfelvevőnek egy akciótervet kell készítenie. Az akcióterv tanúsítja és rangsorolja a negatív hatásokat, mivel ez szükséges azok csökkentéséhez, majd szemlélteti a javító intézkedéseket. Mindezek szükségesek ahhoz, hogy a kockázatokat és hatásokat pontosan azonosítani tudják az értékelés során.
A hitelfelvevő vállalatnak létre kell hoznia egy társadalmi és környezeti menedzsmentrendszer, amelyben még nem rendelkezik ilyennel. Ez tehát a hatások, kockázatok, javító intézkedések menedzselése, amely úgy történik, hogy közben betartják az adott ország társadalmi és környezeti jogszabályait, a teljesítménystandardokat és az EHS-alapelveket. A magas jövedelmű OECD-országok projektjeinél, az elveket aláíró bankok kérhetik egy akcióterv kifejlesztését, mely megfelel a megengedett szabályoknak, továbbá az ország törvényein alapul.
5. Konzultáció és közzététel: Azoknál az A és B kategóriájú projekteknél, amelyek nem OECD, illetve alacsony jövedelmű OECD-országokban vannak, a kormányzat, a kölcsönvevő vagy egy harmadik szakértő is konzultál a projektet érintő közösségekkel. Mindezt strukturáltan, az adott kultúrának megfelelő módon kell megtenni. A konzultációnak belső manipulációtól, beavatkozástól, kényszerítéstől és megfélemlítéstől függetlennek, naprakésznek kell lennie, emellett az aktuális, valós információkat kell közölni érthető és hozzáférhető módon. A konzultációnak folyamatosnak kell lennie, és az adott ország nyelvén elérhetővé kell tenni a beruházásról készült dokumentumokat, például az akcióprogramot, vagy a projekt értékelését bemutató iratokat. A kölcsönvevőnek figyelembe kell vennie és dokumentálnia kell a konzultáció folyamatát és eredményeit is.
6. Nézeteltérések tisztázása: Az „A” és „B” minősítésű befektetéseknél biztosítani kell, hogy a befektetés által érintett közösséggel történő tanácskozás és az ennek eredményeképpen megszületett dokumentumok közzététele folyamatos legyen. A lakosság meghallgatása után az esetleges nézeteltéréseket a kölcsönt felvevőnek kell tisztázni és megoldania. Ennek eredményeiről is azonnal és valósan, az adott kultúrának megfelelően tájékoztatni kell az érintetteket.
7. Független felülvizsgálat: Az „A” és „B” minősítésű projekteknél egy független, társadalmi és környeze-

ti szakértő kapcsolatban áll a kölcsönt felvevővel, és felülvizsgálja az értékelést, az akciótervet, valamint a konzultációs folyamat dokumentumait. Ezzel támogatja az elveket aláíró bank pénzügyi átvilágítási munkáját és az Equator-elveknek való megfeleltetést.

8. Kötelezettségvállalás: Az „A” és „B” osztályzatú projekteknél a hitelfelvevő a pénzügyi dokumentációiban ígéretet tesz, hogy:
 - betartja az adott ország aktuális társadalmi és környezeti jogszabályait, előírásait és engedélyeit minden jelentős tekintetben,
 - teljesíti az akcióprogramot a projekt kivitelezése és a projekt működése alatt,
 - rendszeres jelentést ad, melyet a cégen belüli menedzsment vagy egy külső szakértő (harmadik fél) készít el, és ennek meg kell felelnie az akciótervnek, helyi törvényeknek, szabályozásoknak, engedélyeknek,
 - egy leszerelési tervnek megfelelően megszünteti a felesleges üzemeit.

Ha a hitelt felvevő nem tartja be a társadalmi és környezeti kötelezettségeit, a pénzügyi felügyeletet figyelmezteti őt egy még elfogadható szintű teljesítésre. Amennyiben azonban a hitelfelvevőnek ezúttal sem sikerül a teljesítés egy adott türelmi időn belül, a bank élhet jogorvoslati jogával.

9. Független ellenőrzés (monitoring) és jelentés: lényeges szempont, hogy a kölcsön ideje alatt biztosított legyen a folyamatos monitoring és a jelentések közzététele. Ennek érdekében az „A”, és amennyiben lehetséges, a „B” minősítésű projekteknél egy külső, független környezeti és/vagy társadalmi szakértőt kérnek fel a beruházás ellenőrzésére. Előírhatják továbbá, hogy a cég tartsa meg a független szakértőt, hogy az folyamatosan ellenőrizze azokat az információkat, melyeket a vállalat a bankkal is megoszt.
10. A bank jelentése: minden banknak évente legalább egy jelentést kell publikálnia arról, miként valósítja meg az Equator-elveket, illetve hogy mindeközben milyen tapasztalatokat szerzett (Equator principles, 2003).
Az elvek két részre oszthatók az alapján, hogy kinek a felelősségi körébe tartoznak. A bank felelőssége az 1, 3, 7, 8, 10. elvek teljesülése; a hitelfelvevő felelőssége a 2, 3, 4, 5, 6, 9. elvek megvalósítása, betartása.
Az Equator-elvek hátránya, hogy csak nagyberuházások finanszírozására vonatkoznak, számos elvet azonban át lehet ültetni kisebb összegű beruházások fi-

nanszírozási gyakorlatába is. A bankok a vállalkozások C típusú beruházásaihoz nyújthatnának zöld hitelt, azaz olyan befektetésekhez, melyeknek nincsenek káros társadalmi és környezeti hatásai. Mindezt a vállalatoknak kell prezentálniuk hitelkérelmük benyújtásakor. Igen jó lehetőség erre, ha egy vállalat fenntarthatósági jelentést ad ki, azaz pénzügyi teljesítménye mellett környezeti és társadalmi teljesítményét is prezentálja. Ma már vannak olyan nonprofit szervezetek vagy tanácsadó cégek, melyek független szakértőként auditálják a vállalatok környezeti teljesítményét, minősítik fenntarthatósági jelentésüket. Ezáltal a független monitoring elve is teljesíthető.

Összegzés

A green banking a bankok és a környezetvédelem kapcsolatára utal, amelyben a legfontosabb vezérelv a fenntarthatóság, és amely a fejlődés egy olyan formáját vetíti elő, ahol a környezet a gazdasági realitásokkal összeegyeztethető és társadalmilag is elfogadható. A gazdasági élet szereplői számos alkalommal szorulnak külső, banki finanszírozásra, amely során a zöld bankok ma már olyan beruházásokat finanszíroznak, amelyek figyelembe veszik a környezetvédelmet, azaz nemcsak a gazdasági hatékonyság az egyetlen fő cél, hanem a társadalmi és környezeti, környezetvédelmi céloknak való megfelelés is. Finanszírozási szempontból a bankok tehát aktív partnerek lehetnek a fenntartható fejlődés elérésében. Ehhez segítséget nyújtanak, és egyfajta keretet adnak az Equator-elvek, amelyek szükséges, de nem elégséges alapot teremtenek a bankok döntéshozatali folyamata során. Nem elégséges, hiszen ezek az elvek túlságosan általánosak, nagyberuházásokra vonatkoznak, de kiindulópontként szolgálnak, amennyiben nemcsak látszólagos a hajlandóság a gazdasági élet szereplői között a környezet aktív védelmére. Eddigi vizsgálataink egyfajta külső szemléletmódot követnek, melyek az általános banki fenntartható működési normák alapját teremtik meg. Ugyanakkor szükségessé válik e tényezők operacionalizálása a banki teljesítménymutatók rendszerén keresztül. Alapvető

kérdés ugyanis, hogy milyen mutatók alkalmazásával lehet egy banki tevékenységet zöldnek minősíteni, és hogyan lehet kimutatni a zöld tevékenységek folytatásának életképességét, gazdasági előnyeit. Ez pedig egy korrekt, nemzetközi szinten is elfogadható indikátorrendszer felállítását teszi nélkülözhetetlenné.

Lábjegyzet

¹ Az UNEP FI program keretében 1994 óta évente rendeznek konferenciákat, kerekasztal-tárgyalásokat. Munkacsoportok jöttek létre különböző kiemelt témákhoz kapcsolódóan, melyek eredményei publikálásra is kerülnek.

² www.siricompany.com

³ www.equator-principles.com

⁴ Az elveket elfogadó pénzügyi intézmény nem aláírással hitelesíti az egyezményt, hanem nyilatkozik arról, hogy belső politikájába, ügyrendi szabályzatába és folyamataiba beleilleszti az Equator-elveket.

⁵ <http://www.ifc.org/ifcext/cnviro.nsf/Content/EnvironmentalGuidelines>

Felhasznált irodalom

- Deutsch, N. – Pintér, É.* (2007): Note on the relationship between sustainable development and marketing in the banking sector. *Marketing és Menedzsment*, XLI. évfolyam, 6. szám, p. 85–94.
- Flatz, A.* (2000): Umweltschutz im globalen Wettbewerb. Berliner Konferenz, Berlin
- Hegedűs Gy.* (1995): A kereskedelmi bankok és a környezetvédelem: Az átfogó környezettudatos vállalatirányítás lehetőségei Magyarországon. Konferencia Kötet, INEM, Budapest
- Holdren, J.P. – Daily, C. – Ehrlich, P.R.* (1995): The Meaning of Sustainability: Biogeophysical Aspects. In: Munasinghe, W. (ed.): *Defining and Measuring Sustainability: The Biogeophysical Foundations*. World Bank, Washington, DC
- Kék M. – Nemcsicsné Zs. Á. – Tóth G.* (1998): Zöldülő bankok, *Bankszemle*, 1998/1-2. 73–88.o.
- Tóth G.* (2001): Környezeti teljesítményértékelés. Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület, Budapest

Cikk beérkezett: 2010. 12. hó

Lektorai vélemény alapján véglegesítve: 2011. 2. hó